

Emtia Fiyatları

26 03 2009

Son Güncelleme 26 03 2009

Emtia Fiyatlarındaki düşüş duracak mı ?

Yık önce petrolde hissedildi; sonra tüm emtia piyasasında; Düşüş trendi emtia fiyatlarının yakasına bir yapıtı, bırakma Emtia üreticisi ülkeler için mutlu son ne zaman? Mali kriz fırtınası dinmeden biraz zor gibi!

Son dönemde emtia fiyatlarında yaşanan istikrarsız inip çıkışlar, piyasaları kaygılandırıyor. Geçtiğimiz yıl kendini göstermeyen emtia fiyatlarındaki bu tutarsızlık, küresel mali krizin katlanılması gereken sonuçlarından biri olarak kabul ediliyor. Fiyatlardaki aşırı hareketlilik, mali kriz boyunca piyasalara eplik edeceğim izlenimini veriyor. Diğer bir deyişle, emtia fiyatlarındaki ani hareketlere piyasaların bir süre daha tanıklık edeceği tahmin ediliyor. 2008, emtia fiyatları açısından fırtınalı bir yıl oldu. Önce yükselişlere sahne olan emtia, yılın ikinci yarısıyla birlikte düşmeye başladı. Yılın başında oldukça yükselen fiyatlar, küresel piddetlendiği Temmuz-Aralık döneminde keskin düşüşler yapıtı. Ocak 2009'da tekrar yükselme trendine giren emtia, küresel sürelişine de olsa yatırımcıları umutlandırdı.

Ancak ABD hükümetinin hazırladığı ekonomik paket ve Başkan Barack Obama'nın yaratığı olumlu havanın etkisi, uzmanlarında öngördüğü gibi fazla uzun sürmedi. Düşüş geçen emtia fiyatlarında yukarı doğru bir hareketin ancak talep bazı gerçekleşeceğini belirten uzmanlar, küresel ekonomide bir canlanma yaşanmadığı sürece emtianın yükselme trendine girmesini oldukça zor olduğunu düşünüyor.

Emtia Fiyatlarının Düşme Nedenleri

Emtiada yaşanan hızlı düşüş trendi ilk olarak petrolde hissedildi. 2008 başlarında 100 dolara kadar çıkan ve Temmuz ayında dolarla dikkatleri üstüne toplayan petrol, yılın ikinci yarısı hızla inibe geçti. Aralık ayına gelindiğinde, petrolün varili 50 doların altına inmişti. Yeni yılın ilk ayında da düşüş devam etti ve bir varil petrol 34 dolara kadar geriledi. Bir sene evvel, 200 dolara kadar çıkabileceği tahminleri yürütülürken, şimdilerde petrolün 30 doların altına inebileceği tartışmaları yapıılıyor. Petroldeki bu tutarlı hem uzmanlara hem de tüketicilere belirsizlik ortamının sinyallerini vererek tedirginlik yaratıyor. Uzmanlar, petrol ve diğer emtialarda yaşanan ani düşüşü üç ana temele dayandırıyor.

ABD'de başlayan ve diğer ülke ekonomilerine sıçrayan resesyon, tüm emtialarda yaşanan düşüşte en önemli neden olarak görülüyor. Mali krizin ülke sınırlarını hızla geçerek tüm dünyaya yayılması, küresel talebi doğrudan etkiliyor. Resesyonun talebi öngörüler de emtiada yaşanan düşüşü tetikliyor. Örneğin, en büyük emtia tüketicilerinden Çin'in küresel krizden olumsuz etkilenmesi ile emtiadaki düşüşlerin hız kazandığı fikri kabul görüyor. Gittikçe derinleşen durgunluğun küresel enerji tüketimine etkisi, petrol fiyatları hemen yansıyor. Bu beklentilerle beklenen fiyatlamalar sonucunda, ABD tipi hafif ham petrol 38,65 dolar; Londra Brent tipi ham petrolün varili 42,80 dolar gibi rakamlardan satıldı. Kısaca, emtiada talebin azalacağı beklentisi, fiyatlara keskin düşüşler olarak aksediyor.

Bir diğer önemli neden de, önceleri emtia piyasalarına umut bağlayan yatırımcıların, son dönemde bu piyasadaki çekilerek doları yönlendirmeleri. Büyük yatırım fonları, geçtiğimiz yılın ilk çeyreğinde dövizdeki riski hesaplayıp ve emtia piyasasına yönelmişlerdir. Emtiaya yönelmesi sonucu güvenli birer liman olarak algılanan petrol, altın gibi ürünler tavan yapıtı. Ancak 2008'de başlayan kriz döneminde kriz nedeniyle kaynak sıkıntısı yaşanan büyük yatırım fonları, likidite ihtiyaçlarını karşılamak için emtia piyasalarından varlıklarını satmaya başladılar. Bu da, emtiadaki düşüşü hız kazandırdı. Uzmanlara göre, yatırımcılar küresel durgunluk beklentisi emtialara olan talebin azalacağı ve fiyatın düşeceği stratejisi ile mal borsalarından çıkıp dolara yatırım yapmaya başladı.

Dolara Geri Dönüş

Devlet Bakanı Mehmet Pimpek de, yatırımcıların, Avrupa ülkelerinin ABD'den daha zor şartlarla karşı karşıya kaldığı gözlemleyerek, tekrar dolara yöneldiklerini belirtiyor. Pimpek'e göre, doların tekrar yükselmesi, petrolün değer kaybetmesi de beraberinde getirdi. Resesyon ve küresel ekonomide büyümenin hız keseceği beklentileri de bu duruma eklenince, yatırımcılar emtia piyasasından -talebin de azalacağı öngörüsüyle- çekilmeye başladı. Akdeniz Enerji Birlikleri Birliği uzmanları Sohbət Karbuza göre, petrol fiyatlarının belirleyen en önemli faktörlerin başında arz-talep dengesi, spekülasyonlar ve ekonomik unsurlar yer alıyor. Eko-ekonomik faktörler, doların durumu, para politikaları, mevsimsel dalgalanmalar gibi fiyatlar üzerinde etki yapan diğer faktörler olarak nitelendiriliyor. Karbuza, fiyatlardaki oynaklığın sebebinin bu üç faktörden yalnızca birine bağlanmasının, tabloyu eksik değerlendirmemize sebep olabileceğini; bu üç faktörün varyansının tespitinin ise oldukça zor olduğunu belirtiyor. Burada üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da petrol fiyatları ile dolar arasındaki ilişki.

Petrol, dolar üzerinden fiyatlandırıldığı için doların değer kazanması petrolün düşmesine sebep oluyor. Bir diğer deyişle, doların değer kazanmasında petrol fiyatlarında bir yükselme yaşanıyor. Örneğin, 2008 başlarındaki yükselmenin doların değer kaybetmesi ile ortadan öne sürülüyor. Yine konunun uzmanları tarafından yapılan belirlemelere göre, emtia fiyatlarındaki düşüşte, arz-talep dengesinin

kaymalar da önemli rol oynuyor. Son dönemde petrolde gözle görülür bir talep azalması yaşanıyor. Tüketicilerin çok yüksek düzeyden petrol fiyatlarına tepki verdiği ve bu tepki sonucunda tüm dünyada %5 civarında bir talep düşüşü olduğu bildiriliyor. Petrol kendini hissettiren düşüş trendi, zamanla metal ve gıda gibi diğer emtia piyasalarına da yansıyor.

Metal grubunda en büyük düşüş çelikte kaydedildi. 2008 yılının ilk yarısında %2 değer kazanan çelik, yılın ikinci yarısında %10'luk bir düşüş yaşadı. Öte yandan, alüminyum fiyatlarında %20, bakır ve kalayda %17, çinko ve nikelde ise %10'luk bir gerileme görüldü. Kurşun da en çok fiyat düşüşünün görüldüğü metaller arasında sayılıyor. 2008 Mart itibarıyla %42'lik bir düşüş yaşandı. %20'lik bir gerilemeyle son yılların gözbebeği olan altın takip ediyor. Gene de bu belirtmekte fayda var; altın 2008 yılının %5,5'lik değer artışı ile kapamayla başarısız, diğer emtialarla kıyaslandığında ise güvenilirliğini yatırımcılar açısından gösteriyor. Tarihsal ürünlerde de aşırı düşüşler yaşandı. Önceleri küresel ısınmanın yaratacağı bir arz sıkıntısı öngörülmüş, tahla yönelmişlerdi. Buğday özelinde %70'e varan epi benzeri görülmemiş fiyat artışları, tarım ürünleri piyasasına yansıdı.

Ancak, Avrupa ve Asya piyasalarının durgunluk sinyalleri vermeye başlamaları ile yatırımcılar tarım ürünleri piyasası yerine döviz yönüne döndü. Bunun sonucunda mısır %29, pirinç %8'lik bir değer kaybı yaşadı. Buğdayın yılbaşında 1.10 dolar olan değeri ise yarım yarıya düştü.

Kurtarıcı Ülkeler ve Hayal Kırıklığı

Küresel krizin kurtarıcıları olarak nitelendirilen gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunun emtia ihracatı ile ön plana çıkmış olmaları, ümitlerini bu ülkelere bağlayanları hayal kırıklığına uğrattı. Hem borsalarında hem de para birimlerinde büyük kayıplar yaşamaya başlayan bu ülkeler, emtia fiyatlarındaki düşüş nedeni ile krizin acımasız yüzü ile tanışmak zorunda kaldı. Emtia fiyatlarındaki düşüş Türkiye gibi cari açık problemi olan ülkelere sevindirici bulunurken, Rusya gibi hammadde zengini ülkelerde endişe ile karşılanıyor. Rusya'nın hammadde ithalatçısı konumu, petrolde yaşanan düşüşlerden en çok etkilenen ülkeler arasında yer almasına neden oluyor.

Özellikle petrolün varilinin 40 dolar civarına inmesiyle birlikte, Rus rublesi dolar karşısında erimeye başladı. Kayıtlar, rublenin dolar karşısında, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki en düşük seviye olan 34,8 rubleye indiğini yazdı. Rus Merkez Bankası ise bu değer kaybını engellemek amacıyla rezervlerinden milyarlarca dolar ruble kullandığını açıkladı. Bilindiği üzere Brezilya ekonomisinin de temeli hammadde ihracatına dayanıyor. Dolayısıyla, Rusya'nın yaşadığı sıkıntılar, Brezilya'da da kendini gösterdi. Brezilya realı de resesyonun emtia ihracatını olumsuz etkileyeceği endişesi ile değer kaybetti. Diğer bir Latin Amerika ülkesi Arjantin de ise ipler iyice karıştı gibi. Halk paralarını bankalardan çekerken, para harcama konusunda hassas davranıyor. Ülkenin önde gelen ekonomistleri, şu an içinde buldukları kriz ortamının 2001'den bile kötü olduğunu görüyor.

Meksika ve diğer üretici konumundaki ülkeler de talep düşüklüğü nedeniyle üretim seviyelerini düşürüyor. İhracat düzeyinin düşmesi Latin Amerika ülkelerinin yanı sıra Rusya, Kazakistan ve diğer emtia üreticisi konumundaki ülkeler de zor günler geçiriyor. Küresel krizin cesur sesi Nouriel Roubini de emtia fiyatlarındaki düşüşten pek çok ülkenin etkilenmeye devam edeceğini belirtiyor. Roubini'ye göre, Rusya ve Brezilya gibi ülkelerin küresel ekonomideki resesyondan olumsuz etkilenmemeleri imkânsız. Roubini, Rusya'nın, enerji fiyatlarındaki hızlı düşüşten dolayı bu yıl derin bir resesyona gireceği öngörüsünde bulunuyor.

Ünlü ekonomi profesörü, emtia fiyatlarındaki düşüşten en fazla etkilenen piyasaların başında Latin Amerika'nın olduğunu öngörüsüne sahip. Roubini, emtia üretimine dayanan bir ekonomiye sahip olan Brezilya'nın ise büyümede sorun yaşayacağını vurguluyor. Nouriel Roubini, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu emtia ithalatçısı ülkelerin daha kârlı çıkabileceğini, ancak gene bu ülkelerin sermayeye ihtiyaç duymaları sebebi ile dış ticaret bağlantılarına önem vermeleri gerektiğini de altını çiziyor. Uzmanlar, bazı emtia fiyatlarının 2005 yılı öncesine gerilediğini belirtiyor. Öte yandan, büyük petrol şirketlerinin fiyatları fırsat bilerek milyonlarca varillik petrol stoklamaya başladığı söyleniyor.

Yeri bir tarihte fiyatlarda artış yaşanabileceği öngörüsü ile Royal Dutch Shell gibi şirketlerin büyük miktarlarda stoklama yaptıkları milyon varile yakın petrol stokladıkları da gelen bilgiler arasında.

Türkiye Açısından Olumlu

Türkiye'de baktığımızda, kullanılan enerjinin büyük bir bölümünün ithal edilmesi sebebi ile petroldeki düşüşlerin olumlu görüyoruz. Uzmanlar, petrol ve enerji harcamalarının ülkenin bilançosundaki en önemli kalemler olduğunu ve ülkenin, petrol ihtiyacının %90'ını, toplam enerji ihtiyacının da %72'sini ithalata karşıladığını hatırlatıyor. Örneğin, 2007 yılına göre Türkiye sadece enerji ithalatı için toplam 45 milyar dolar ödeme yapmış. Petrol fiyatlarındaki 5 dolarlık bir düşüş bile ülkenin açığında milyar dolarlık azalma ile sonuçlanıyor.

Dolayısıyla, bu kalemlerin fiyatlarında yaşanan düşüşler, cari açığı çözüme gibi büyüyen Türkiye için olumlu bir gelişme olarak değerlendiriliyor. Ayrıca enerji fiyatlarındaki düşüş, üretimin de fiyattanmasında rol oynuyor. Ara malı girdi fiyatının ucuzlaması ithalata yapılan harcamaların azalması anlamına geliyor. Harcamaların azalmasının da yine cari açık üzerinde olumlu etkisi var. Örneğin, geçtiğimiz Kasım ayında cari işlemler açığı, 2007 yılının aynı ayına göre %83,3 azalarak 3 milyar 348 milyon dolarla 1,5 milyar dolara geriledi.

Ayrıca demir, çelik gibi metallerin ucuzlaması yatırım harcamalarında düşüş yaratarak, yatırımcıları cesaretlendiren bir atmosfer oluşturuyor.

oluşturuyor. Bu da kimi yatırımcılar tarafından fırsat olarak değerlendiriliyor. Bir diğer önemli nokta da bu: Türkiye, petrol üreten ülkelerden biri olmasa da, Bakü-Tiflis-Ceyhan hattından dolayı transit ülke konumunda. Bu hat sayesinde hem dünya petrol akışında söz sahibi oluyor, hem de ithal ettiği petroldeki düğüpten kârlı çıkıyor. Petrol ucuzluyor ya da üretim azalıyor; ama durum geçip ülkesi konumundaki Türkiye'ye zarar vermiyor. Göz ardı edilmemesi gereken konulardan biri de, emtia fiyatlarındaki düğüplerin enflasyona olumlu yansımasy. Hem fiyatlardaki hızlı düğüplerin hem de kriz nedeni ile oluşan talep da enflasyon üzerinde olumlu bir etki yaptığı belirtiliyor.

Tekrar çift haneli rakamlarda seyreden enflasyonun, bu gelişmeler neticesinde tek haneli günlerine geri döneceği umuluyor. Madalyonun öteki yüzü ise, oldukça pahalı fiyatlardan demir ve çelik alan firmaların fiyatların yarı yarıya inmesi ile ç durumda kaldıklarının, hatta kimi firmaların satış yapamaz duruma geldiklerini gösteriyor. Bu durumun hurdacılara etkisi de pek tabii ki olumsuz. Hurda fiyatlarının gerilemesi ve satışların azalması, iş sahiplerini belirsizlikle baş başa bırakıyor. Fiyat istikrarı nedeniyle kimse satış yapmaya yanaşmazken, firmalar stoklama yolunu tercih ediyor. Çelik piyasasında da fiyatlardaki hızlı düşüşü önlemek için, tüm alıcıların beklemeyi tercih etmelerine veya siparişlerini iptal etmelerine neden oluyor. Dünyanın en büyük çelik üreticilerinden Arcelor-Mittal'in bile talep düşüklüğü nedeniyle hem üretimi düşürmesi hem de binlerce işi ipten çıkararak açıklaması, sektördeki sıkıntılarının net bir kanıtı gibi.

Tarım ürünleri piyasası incelendiğinde elde edilen sonuçlar da pek iç açıcı değil. Örneğin, buğday borsasında buğdayın düşüşü hem yatırımcıları hem de çiftçileri zor durumda bırakıyor. Mart 2008'de 68 kuruşa fiyatlanan bir kilo buğdayın, Haziran gelindiğinde %17 değer kaybederek 54 kuruşa kadar gerilediği gözlemleniyor. Tüm bu gelişmeler tarım ürünlerini ara malı olarak kullanan firmalarca avantaj olarak görülürken, bu ürünleri satan firmalarca dezavantaj olarak nitelendiriliyor. Beklentiler, küresel ekonomideki durgunluğun 2009'un en azından ilk yarısı boyunca süreceği doğrultusunda. Küresel talepteki daralmanın, durgunlukla aynı doğrultuda devam edeceği de öngörüler arasında. Bu da, emtia fiyatlarının pimdilik yükselmeyeceği yönünde beklenti yaratıyor.

Doların, diğer para birimleri karşısında değerlendirme sürecini sürdüreceği öngörüsü de petrol, altın gibi emtia fiyatlarının yükselmesi henüz giremeyeceğini ihtimalini kuvvetlendiriyor. Öte yandan, ABD'nin 2009'un ikinci yarısı itibarıyla toparlanma sürecine gireceği tahmini, yıl içinde emtialarda tekrar bir yükselme yaşanabileceği olasılığına da göz kırıyor. Konuyla ilgili belirtilen en önemli noktalardan biri de, petrolün normal koşullarda fiyatının yükselmesini sağlayacak gelişmelere rağmen düşmeye devam etmesi. Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan doğal gaz sorunu, Orta Doğu'da bir an olsun azalmayan gerginlik ve Suudi Arabistan'ın petrol üretimini OPEC'in üzerinde anlaşılmaya vardığı miktarın altına indirmesi gibi dünya çapındaki çarpıcı gelişmelere rağmen petrolün düşmeye devam etmesi oldukça dikkat çekici. Hatta uluslararası yatırım danışmanlık firmalarının Lynch, petrolün daha da düşeceğini ve ham petrolün varilinin bu yıl içinde 25 doların altına inebileceği tahmin ediyor.

Öte yandan, gıdada düşüş trendinin petrole nazaran daha kısa süreli olabileceği tartışılıyor. İngiltere'nin önde gelen düşünce kuruluşu Chatham House'a göre, iklim değişikliği, su kıtlığı ve petrol üretimindeki yatırımların azalması gibi nedenlerden dolayı gıda fiyatları tekrar artacak. Ayrıca, Çin, Hindistan gibi yüksek nüfusa sahip ülkelerde önümüzdeki dönemde gelir artışının gıda talebini de tetikleyeceği düşünüyor. Gıda arzının artırmamasının kaçınılmaz olduğu açıda çıkarken, iklim değişiklikleri, su kaynaklarının faktörlerin olumsuz etkilerini de göz önüne almak gerek. Küresel mali kriz nedeni ile tarımsal ürünlere yapılan yatırımların azalması arza yönelik bir diğer engel.

Emtiadaki düşüşün sürüp sürmeyeceğini veya yükselişin tekrar başlayıp başlamayacağını kestirmek çok zor. Gene de küresel dünyadaki üretim koşulları gibi pek çok etkene bağlı olan emtia fiyatlarının, oynamaya devam edeceği söylenebilir.